

Jeroen Hommes – parochiaan sinds 1970 (vrijwilliger parochieraad; derdegraadshulpkoster in opleiding; parochieplafondschilder van begeerte; schrijver voor het parochieblad; openhuizer; kerkschoonmaker BB-kerk) – notities tijdens trainingen (counseling, Prediker, hoe ter communie gaan), zondags- & dinsdagspreken (om de essentie ervan thuis te kunnen navoltrekken) – soms in gesprek erover met pastoor van den Ende tijdens Open Huis toen – op zijn verzoek mijn vragen schriftelijk bij hem in de bus en zijn antwoorden in de mijne. Veel van dit ‘in memoriam’ is zo ooit informeel en in andere context met pastoor van den Ende ter sprake gekomen (in aanhalingstekens wat duidelijk van hem is).

In memoriam pastoor drs. Wim van den Ende, 1925-2017

Bij onze geboorte waren wij de enigen die huilden. Laat pastoor van den Ende bij zijn overlijden niet de enige zijn die glimlacht. Want dat deed hij, gaan met een glimlach en een knipoog voor ons allen – hij die op bijzonder verfrissende wijze priesterlijk open stond voor God en de medemens.

Wim van den Ende is 1925 in een groot katholiek Westlands gezin (meelhandel) geboren. Hij deed klassiek gymnasium en theologie vanuit Warmond met les van de kardinalen Willebrands en De Lubac, van Yves Congar, Schillebeeckx en met perspectief op Teilhard de Chardin. Met 25 werd hij tot priester gewijd, deed nog een economie / sociologie-studie en werkte 18 jaar op het bisdom in Rotterdam in bestuurlijke functies en als vicaris generaal. Met 50 werd hij eerst heel even kapelaan en dan pastoor van de Bernadetteparochie in Rijswijk. Met pensioen vanaf 1990 bleef hij ons informeel begeleiden als een blij man “op deze planeet, in dit dorp en met die en die culturele erflaters” – met het nieuws, moderne dichters, de klassieken en zijn voortdurende investering met vrienden in het Hebreeuws, “want aan taal doe je voor de mensen, als je tenminste wilt, dat je begrepen wordt.” Hij had gevoel voor de noblesse en warmte van eenvoudige milieus – houtje-touwtje en de geur van fijn geweven linnen lakens in de wind. Tot hij in september 2010 kwam te vallen en ons met Sinterklaas al weer met de surprise verraste, “eigen voet weer in eigen schoen te krijgen”. Sinds het voorjaar van 2011 namen in zijn preken de tekenen toe, dat hij ook met zijn eigen levenseinde bezig was – “een oude vaas met barsten, waarin best nog een mooie bloem kon staan – zoek maar uit, zei hij nog, eentje maar, dat is genoeg”. – “Zijn eigen einde verplaatste hij naar zijn begin, om te weten, wat zijn droom mag zijn – slapen, want dan kun je worden gewekt – opstaan en snel een beetje als Maria van Bethanië aan het graf van haar broer Lazarus toen de Heer haar riep. Nabestaanden kunnen opstaan, midden in hun wrok en leed.”

En toen ineens hèt feest: 15-5-2011 zestig jaar priesterschap – “mais où sont les neiges d'antan?” (Francois Villon over de witte sneeuw van een voorbije jeugd). Zijn kelk had hij van zijn ouders. “Die heeft hij nooit meer losgelaten. Hij mocht blijven in het huis van de Heer” (psalm 122,1).

De ontwikkeling van pastoor van den Ende was opmerkelijk. Hij werd menselijk steeds ruimhartiger, aardser en concreter, kleurrijker ook (sober is hij altijd geweest). Hij bleef leiding geven aan zichzelf en ons. Zijn spiritualiteit bleef realistisch met oog voor het al te menselijke. Hij bleef groeien, zelfs boven zichzelf uit. Pastoor van den Ende was een onthecht man. Dat gaf hem vleugels. “Daarop” (niet onder zijn vleugels) wist hij ons decennia lang mee te nemen naar de zeven grote thema's van zijn priesterleven.

1. **PREKEN**. De liefde voor detail zonder opsmuk bleek de lont en de vonk voor de spirituele kracht van zijn doorleefde prediking – telkens weer één gebeurtenis – één zin – vaak de eerste van een lezing, opdat die voor ons tot ervaring zou worden. Het ging minder om wát – meer om dàt we mogen geloven in een goede God die ons kent en dat met de beste bedoelingen: “God knoeit altijd met rangen en standen” (eersten de laatste; arbeiders in de wijngaard; gebed van tollenaar en Farizeeër; Martha en Maria). — Het leek alsof hij het als een stand-upcomedian ter plekke verzong. In werkelijkheid was hij er een hele week en vaak een heel leven contemplatief mee bezig. Wat hem hielp was zijn Westlandse achtergrond – nooit tweedehands gedachtegoed – altijd met grote ogen in oprechte verwondering het hogere in het lagere waarnemend – “preken als schaften – dat beetje dagelijks brood tijdens het werk in stilte met elkaar delend”.

2. **PASTORAAL**. Pastoor Wim van den Ende beoefende een luisterende pastoraal met ruimte voor diep persoonlijke beleving door de mensen met de eigen emoties en ervaringen van man of vrouw van welke kleur, geaardheid en heel hun wel of niet gedeelde geloof. Hij trad dan niet op als staffunctionaris van het geloof met allerhande geheime agenda's. “God over de schouder kijken is onbetamelijk. Je moet daar niet te dicht op willen zitten. Dat we er zo weinig van weten is een zegen. Dan kunnen we er tenminste zelf iets van maken en wordt de geschiedenis geleidelijk aan heiliger.” Pastoor van den Ende zag als goede herder het geloof als het blije en grootmoedige waagstuk van de barmhartige Samaritaan, die in de ander in nood de grote God trachtte te ontmoeten. — In de supermarkt aan de koffie op een bankje. Iemand: Hebben ze je er thuis ook uitgegoid? – Hij: “Ik was niet getrouwd”. – Wat deed je in het leven? – “Ik was pastoor.” – O ja? Ik heb ook bij de post gewerkt.

3. **SPIRITUALITEIT** was voor pastoor W. v.d. Ende acceptatie van enige onzekerheid en de aanwezigheid van het religieuze “als gouden randje van het alledaagse. Als zelfs God mens is geworden, wat belet ons dan nog zelf óók meer mens te worden hier op aarde als geometrisch oord van het hogere. Bij Jezus is godsdienst altijd mensendienst.” Van “lastig getob van vrome goeierds” moest hij minder hebben (preek over Tobit & Anna). De dingen naar de Hemel toe uitleggen mocht van pastoor van den Ende “best, hoor”. Hij zelf gaf er de voorkeur aan, het goede hier op aarde voor elkaar zien te krijgen. Dan “was het voetenwassen van Jezus niet voor niets. Als we elkaar een wenskaart schrijven met veel persoonlijk erop maakt die investering het bijna tot iets als een sacrament, althans tot symbool van meer. Dat is het bijzondere aan Maria, dat Zij na de groet van de Engel niet is gaan mediteren of het klooster is ingegaan, maar dat Zij andere mensen is gaan helpen op hun horizontale weg door het leven. Soms moeten we »bidden«, soms »doen« en liefst beide tegelijk, opdat het bidden vruchtbaar moge blijven en het doen niet kleurloos wordt.”
4. Voor de **VROUW** zoekt pastoor van den Ende meer ruimte in de kerk – “pastoraal, niet dogmatisch, is dit laatste immers zelfs priesters en bisschoppen niet gegeven.” – Als vrouwen willen – kunnen zij heel sterk zijn ten aanzien van synthese en de kwalitatieve binnenkant der dingen (emotioneel, mystiek), terwijl mannen hun macht vooral ontlene aan de analyse van de kwantitatieve buitenkant der dingen (rationeel, hiërarchisch). – “Vrouwen begrepen het diezelfde dag nog – Thomas een week na Pasen. Wij gewone sterfelijken mogen er langer over doen – soms een heel leven lang.” — Vrouwen waren binnen de kerk al snel in de verdrukking geraakt terwijl het Hebreeuws als taal op zich en de Bijbel meer inhoudelijk van binnenuit een helder licht werpen op de grotere spirituele spanwijdte (C. G. Jung) – de vrouwelijke mystiek en hun weten om “een tweede, meer existentiële naïviteit (Paul Ricœur), waardoor zij ook de diepere betekenis aan de binnenkant der dingen (ontologie) kunnen waarnemen als een kind”.
5. De **FASEN VAN ROUWVERWERKING** (verzet – onthechting – realisering [van de eigen roeping]) kunnen voor pastoor van den Ende een bijzonder licht werpen op het late leven van Jezus en zijn harde optreden op weg naar Jeruzalem (Golgotha) – zijn tussenstop aan het graf van Lazarus – zijn troost, dat het geloof nog maar een mosterdzaadje is, maar wel met groei in het verschiet – “totdat de gast (Jezus) tot gastheer wordt en wij hem onderweg achteraf mogen herkennen (Emmaüsgangers)” – als het goed is.
6. **JOODSE STAM, TAAL EN BIJBELSTUDIE**. “Wij christenen zijn er pas later bijgekomen. Veel van de heilswaarheden in het Tweede Verbond zijn zonder het Eerste ~ niet denkbaar. Er is een tegoed in het Eerste Verbond, dat het tekort van het Tweede ~

(hoewel de voltooiing van het eerste~) aanvult. Denk bijvoorbeeld aan de schoonheid van erotiek in het Hooglied – Abrahams onderhandelen met en Jobs woede tegen God, die beiden nog gelijk kregen ook (God trok het zich aan) – de waarde van Predikers twijfel en scepsis – het belang van politiek met Saul, David en Salomo – en de schoonheid van gebed als in de Psalmen”, waaraan pastoor van den Ende bijzonder was gehecht.

7. **OECUMENE EN GEMEENSCHAPSOPBOUW** zaten door kardinaal Willebrands ingebakken in W. van den Ende’s begripen van “God als opperste opvoeder, advocaat en beschermheer van zijn schepping (training van vrijwilligers Open Huis in counseling bijvoorbeeld) inclusief onze menselijke verschillen en zwakheden en met de nodige tolerantie voor ons »knetterende gekibbel rond de vergadertafel« – wij die voor de eeuwigheid zijn geschapen zonder het postuur ervoor” (onderweg – zou hij met Teilhard de Chardin hopen – naar een meer gemeenschappelijke spiritualiteit).

Pastoor van den Ende: “De mens is meer dan zijn zorgen. Het is een voorrecht dood te mogen gaan. Jullie hoeven niet bezorgd te zijn om de dag na jullie dood.” Wij, zijn parochiale familie van toen, wensen hem voldoening met de perspectiefwisseling die hij ook ons in een preek over de berg Tabor aanraadde, namelijk met God van boven naar te beneden te kijken. Hij: “Daarvoor doen we het toch”.

Lang kon hij nog de zondagsmis bijwonen en een enkele maal op verzoek van een priester-vriend het evangelie lezen – zo als laatst rond Pasen de openingswoorden van Johannes – met de kracht van Mozes als in steen gebeiteld. Na inzinking en wanhoop kwam hij er steeds weer bovenop – met de goede voeding van een verzorgingshuis – met rollator en geestelijk zelfstandig – dan de rolstoel – toenemende zwakte – “wanneer komen ze me eindelijk halen”.

Toen was het zover – een groot requiem met bisschoppen, priesters, diakens en pastores met wie hij had mogen werken – en met ons allen, zijn kudde. Als lezingen en voor in de preek had hij om de afscheidsrede van Mozes voor de intrek in het beloofde land gevraagd en om het verhaal van Johannes de dooper. De kelk, die hij 1951 van zijn ouders had gekregen (naast zijn foto op de kist), hoort nu op zijn verzoek bij zijn oude kerk om daarmee de liturgie te blijven vieren (door pastoor Lex van Deelen even later al op de eerste kerstdag). Ons rest blij dankbaarheid voor zijn lieve donderstem – voor zijn levenslange knipoog, waarmee hij tallozen wist te doorstralen en op de been te houden. En nu? Een kruisje achter in de kerk – een lichtje diep in ons hart. Moge hij – onder ons en in de hemel – in vrede rusten.

Jeroen J.M. Hommes